

Управління освіти і науки
Волинської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
Факультет дошкільної освіти та музичного мистецтва
Кафедра музичного мистецтва

**Актуалізація національно-патріотичного виховання
засобами музичного мистецтва**

Методичні рекомендації

Луцьк 2026

УДК 378.015.31:[172.15-043.84]:78(083.13)

А 43

*Розглянуто на засіданні кафедри музичного мистецтва Луцького педагогічного інституту
(протокол № 4 від 14.01 2026 року)*

*Друкується за ухвалою науково-методичної ради Луцького педагогічного інституту
(протокол № 6 від 21.01 2026 р.)*

Рецензенти:

Панасюк С. Л. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки

Зарицька А. А. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради

А 43 Актуалізація національно-патріотичного виховання засобами музичного мистецтва: методичні рекомендації з ОК «Інструментальна підготовка» для здобувачів вищої та фахової передвищої освіти за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво)», 2-ге видання, зі змінами та доповненнями /упоряд. Б. Б. Коцюмба, З. Є. Скакальська, В. Й. Рокош, В. О. Суворов. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2026. 68 с.

У методичних рекомендаціях розкрито зміст поняття патріотизму, визначено роль музичного мистецтва в національно-патріотичному вихованні, охарактеризовано виховний потенціал української народної пісні, висвітлено історію створення легіону Українських січових стрільців, подано методичні рекомендації щодо опрацювання пісні «Ой у лузі червона калина».

Методичні рекомендації можуть бути використані здобувачами вищої та фахової передвищої освіти, викладачами закладів вищої освіти педагогічного спрямування, а також учителями музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти.

УДК 378.015.31:[172.15-043.84]:78(083.13)

© КЗВО Луцький педагогічний інститут Волинської обласної ради, 2026

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1. Патріотизм як багатовимірне соціально-культурне поняття	9
Розділ 2. Музичне мистецтво як засіб патріотичного виховання молоді	12
Розділ 3. Українська народна пісня як джерело національної ідентичності.	14
Розділ 4. Передумови та процес формування легіону Українських січових стрільців.....	18
Розділ 5. Пісенна спадщина Українських січових стрільців	22
Розділ 6. Історико-культурні витoki пісні «Ой у лузі червона калина»	29
Розділ 7. Методичні рекомендації до опрацювання пісні «Ой у лузі червона калина»	33
7.1 Освітні цілі та завдання освітнього компоненту «Інструментальна підготовка»	33
7.2 Використання мотиваційного потенціалу.....	34
7.3 Методичні засади опрацювання вокально-інструментальних творів	35
7.4 Методика опрацювання пісні під власний супровід	36
7.5 Літературно-художній аналіз поетичного тексту пісні.....	37
7.6 Опрацювання вокальної партії	42
7.7 Опрацювання інструментального супроводу	44
7.8 Синтез співу та гри на інструменті	46
7.9 Підготовка виконавця до публічного виступу.....	48
7.10 Корекція можливих виконавських недоліків.....	50
Додатки	52
1. Нотний текст та слова козацької пісні «Розлилися круті бережечки»	52
2. Дві інтерпретації української народної пісні «Ой зацвіла червона калина над криницею»	54
3. Перша публікація пісні «Ой у лузі червона калина»	55
4. Пісня «Ой у лузі червона калина» у супроводі баяна	56
5. Пісня «Ой у лузі червона калина» у супроводі акордеона	58
6. Вокальна партія пісні «Ой у лузі червона калина»	60
Рекомендована література	61
Музичні матеріали, рекомендовані до прослуховування	62
Список використаних джерел.....	63

Вступ

У сучасному освітньому просторі України національно-патріотичне виховання дітей і молоді посідає важливе місце та розглядається як необхідний компонент цілісного освітнього процесу. Проте тривалий час формування патріотичних цінностей у системі освіти не спиралося на чітко вибудовану україноцентричну парадигму, а саме поняття патріотизму переважно зводилося до етнокультурних проявів. Кардинальні суспільно-політичні виклики, спричинені війною, яку російська федерація розв'язала проти України, актуалізували «нагальну необхідність переосмислення зробленого, його усвідомлення і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що живе та діє на основі, насамперед, національних, а також європейських цінностей» [1].

З початком повномасштабного вторгнення російських військ 24 лютого 2022 року українські громадяни стали безпосередніми учасниками подій і процесів, які мають вирішальне значення для подальшого визначення, насамперед, долі своєї країни і, ймовірно, подальшого світового устрою. Тому «пріоритетним завданням стало визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формуватиме розвиток Української держави. Сьогодні, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості» [1]. Враховуючи зазначені чинники, Міністерством освіти і науки України наказом №527 від 16.06.2022 року було затверджено нову Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України.

До провідних і найбільш значущих напрямів національно-патріотичного виховання, що повною мірою відповідають сучасним суспільним викликам і водночас формують ціннісні орієнтири для свідомості нинішніх та майбутніх поколінь, належать громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне й екологічне виховання.

У Концепції чітко окреслено джерела, які є міцним підґрунтям національно-патріотичного виховання:

«Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських січових стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013 - 2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України» [1].

Національно-патріотичне виховання покликане забезпечувати консолідацію українського народу, а також утвердження й посилення соціально-економічних, духовних і культурних засад розвитку українського суспільства та держави.

«Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності» [1].

Національно-патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку. Серед них: «принцип історичної і соціальної пам'яті, спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної

спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності та принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні» [1].

Одним з результатів впровадження системи національно-патріотичного виховання очікується «забезпечення у молодого покоління розвинутої патріотичної свідомості і відповідальності, почуття вірності, любові до Батьківщини, поваги до національних, історичних, культурних і духовних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови та державних символів України, турботи про спільне благо, природу, збереження та шанування національної пам'яті, формування активної громадянської позиції» [1].

Індикаторами ефективності, які визначені Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України, зокрема, є:

«- підвищення серед здобувачів освіти рівня знань про видатних особистостей українського державотворення, визначних українських учених, педагогів, спортсменів, військових, підприємців, провідних діячів культури, мистецтв, а також духовних провідників Українського народу;

- збільшення кількості здобувачів освіти, які пишаються своїм українським походженням, громадянством;

- збільшення кількості здобувачів освіти, які беруть участь у заходах, спрямованих на популяризацію духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань» [1].

Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України передбачено заходи щодо її реалізації. Зокрема, у підпункті 2.2, пункту 2. Створення соціально-педагогічних умов для реалізації національно-патріотичного виховання зазначено: «популяризація та широке висвітлення на конференціях, круглих столах, у друкованих засобах, навчально-методичній літературі, у підручниках з історії для усіх рівнів освіти, фактів і подій, що

свідчать про колективну й індивідуальну боротьбу за незалежність України у ХХ столітті» [1].

Метою запропонованої роботи є визначення логіки подання навчально-методичного матеріалу та висвітлення педагогічного інструментарію, який забезпечує результативність освітнього процесу під час опрацювання пісенного репертуару національно-патріотичного спрямування.

Реалізація національно-патріотичного виховання повинна здійснюватися педагогами не як формальне виконання вимог навчальних програм, а як цілеспрямований процес формування у здобувачів освіти усвідомленої національної самоідентичності, що виявляється у знанні історії України, її культури, мистецтва та духовних цінностей. Однією з ефективних освітніх платформ, на якій викладач має змогу розвивати самосвідомість студентів і занурювати їх у багатовимірний простір українства, є заняття з музичного мистецтва.

Патріотичне виховання є надзвичайно відповідальним напрямом педагогічної діяльності, що передбачає виважене й професійне використання емоційної сфери здобувачів освіти, їхніх почуттів та інтересів. Робоча програма з освітнього компоненту «Інструментальна підготовка» передбачає виконання здобувачами освіти творів обов'язкового репертуару, зокрема й пісень патріотичного спрямування.

Вивчаючи зі студентами твори чи пісні українського мистецтва, необхідно ознайомити їх із соціально-політичною ситуацією, яка панувала у цей час, і вже на цьому тлі подати відомості про життєвий та творчий шлях композитора, автора музики чи літературного тексту, щоб здобувачів освіти мали уявлення про особливості епохи, в якій жив митець. Це стане для студентів своєрідною віртуальною подорожжю у часі, яка дасть їм можливість усвідомити, наскільки важливим було просування українства в той чи інший історичний період, чи лишається актуальною ця проблема й нині. Такий метод подання навчального матеріалу сприятиме:

- активній зацікавленості студентів історією та культурою власного народу;
- аналізуванню найважливіших історичних подій, які відіграли визначну роль у становленні національних композиторської та художніх шкіл, театру, наукової думки;
- відкритому діалогу з педагогом на дискусійні теми тощо.

Крім того, такий підхід до викладу навчального матеріалу має інтегративний характер, що забезпечує здобувачам освіти можливість засвоювати комплексні знання з різних навчальних дисциплін. Це, у свою чергу, сприятиме формуванню у студентів цілісного, а не фрагментарного пізнання історико-культурних явищ, їхньому сприйманню картини світу в цілому.

У межах даного дослідження розкрито зміст поняття «патріотизм», окреслено значення музичного мистецтва у процесі патріотичного виховання, висвітлено виховний потенціал української народної пісні, проаналізовано історію створення легіону Українських січових стрільців, а також подано методичні рекомендації щодо опрацювання пісні «Ой у лузі червона калина».

Список використаних джерел

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641: наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022: станом на 23 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення: 06.12.2025).
2. Власенко О. «Патріотизм» – ліки від української хвороби. *Газета Сучасна школа України*. 2018. березень. №3(315). С. 4—13.
3. Просіна О. Ресурс мистецтва в патріотичному вихованні учнів. *Методист*. 2018. травень. № 5(77). С. 22—26.
4. Божок Т. Формування патріотизму як особистісного ресурсу учнів засобами музичного мистецтва. *Науково-методичний журнал Мистецтво та освіта*. 2015. № 3(77). С. 19—25.
5. Федько Я. Українська народна пісня, її культуротворчі та виховні особливості. *Науково-методичний журнал Початкова школа*. 2019. Липень. № 7(601). С. 7—11.
6. Головащенко М. Феномен Олександра Кошиця. Київ : Музична Україна, 2007. 552 с.
7. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво: визвольна ідея і збройний чин. Нью-Йорк : Червона калина, 1956. 360 с.
8. Мельник І. Народження УСС-ів. URL: <https://zbruc.eu/node/25303> (дата звернення: 08.12.2025).
9. Кузьменко О.М. Стрілецькі пісні як феномен пісенної культури українців. Стрілецькі пісні. упоряд., запис, вступ. ст., комент. та додат. О. М. Кузьменко. Львів: ІН НАН України, 2005. С. 9–33.

10. Правдюк О. Стрілецькі пісні в системі жанрів українського пісенного фольклору. Народна творчість та етнографія. 1995. № 2-3. С. 24- 35.
11. Витвицький В. Стрілецька пісня. *Журнал Сурмач*. Лондон. 1994. С. 12—22.
12. Кузьменко О. «Ой у лузі червона калина...»: або чому стрілецька пісня стала символом визвольної боротьби та маркером української ідентичності. Народознавчі зошити. № 3 (165), 2022. С. 706 – 720.
13. Чарнецький С. Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світлини. Львів: Літопис, 2014. 584 с. + 106 с. ілюст.
14. Погребенник Ф. Українські пісні-гімни. Київ : Товариство «Знання» України; МП «Пам'ятки України», 1992. 64 с.
15. Чарнецький С. До історії стрілецьких пісень. *Газета Діло*. 1916. 18 березня. Ч. 73. С. 3.20.
16. Береза А. В., Нестерович Б.І. Удосконалення виконавської підготовки баяніста в процесі самостійної роботи : навч.-мет. посіб. 2-ге вид., змін. і допов. Вінниця : Нова Книга, 2011. 176 с.
17. Кузик В. Алгоритми конструювання символічної образності пісні «Ой у лузі червона калина». Український інтернет журнал Музика. URL: <http://mus.art.co.ua/alhorytmy-konstruiuvannia-symvolichnoi-obraznosti-pisni-ou-u-luzi-chervona-kalyna/> (дата звернення: 11.12.2025).
18. Пісенний вінок: Українські народні пісні. Упорядник Андрій Михалко. Київ: Криниця, 2007. 400 с. URL: <https://nashe.com.ua/song/15312/notes> (дата звернення: 17.12.2025).